

Öron-, näs- och halssjukdomar

Inledning	2
Ordförklaringar	3
Övergripande kompetensdefinition	6
Definition av kompetensområdet	6
Kompetenskrav	6
Kompetenskrav för medicinsk kompetens	6
Kompetenskrav för kommunikativ kompetens, ledarskaps- kompetens samt kompetens inom medicinsk vetenskap och kvalitetsarbete	8
Utbildningsstruktur	10
Särskilda rekommendationer	11
Delmål	12
Medicinsk kompetens	12
Kommunikativ kompetens	16
Ledarskapskompetens	17
Kompetens inom medicinsk vetenskap och kvalitetsarbete	18

Inledning

Den 24 juni 2008 beslutade Socialstyrelsen att meddela nya föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2008:17) om läkarnas specialiseringstjänstgöring. Författningen består dels av en allmän del med gemensamma bestämmelser för alla specialiteter, dels av en specifik del med alla målbeskrivningar. Målbeskrivningen för respektive specialitet ska läsas mot bakgrund av bestämmelserna i den allmänna delen.

I varje målbeskrivning finns ett avsnitt med rubriken ”Utbildningsstruktur” som utgör allmänna råd. Även de lärandemetoder under rubriken ”Delmål” där ingen uppföljning anges utgör allmänna råd.

Ordförklaringar

aktuell handledare	specialistläkare vars specialistkompetens motsvarar det kompetensområde som delmålet avser och som har att ansvara för ST-läkarens professionella utveckling under angiven lärandeperiod eller metod för lärande uppdraget som handledare för en ST-läkare omfattar som regel hela specialistutbildningen men kan också omfatta del eller delar av den
auskultation	under handledning och enligt ett på förhand strukturerat program studera specialistläkarens eller annan hälso- och sjukvårdspersonals yrkesutövning genom att följa en eller flera yrkesutövare samt i viss mån utföra uppgifter inom det aktuella området
bedöma	skaffa sig en välgrundad uppfattning om en patient eller motsvarande som grund för vidare handläggning
behärska	fullständigt kunna bedöma och handlägga utredning, diagnostik, behandling och uppföljning av en patient, eller motsvarande, och att fullständigt kunna använda för området relevanta tekniker
förmåga	personlig kapacitet att utföra eller uträtta något
ha kunskap	genom teoretiska studier och/eller praktisk yrkesutövning ha tillägnat sig vetande och insikter inom ett område

ha kännedom	genom teoretiska studier och/eller praktisk yrkesutövning ha tillägnat sig visst vetande inom ett område
handleda under handledning	som ST-läkare handleda en medarbetare och samtidigt själv bli handledd av en specialistkompetent läkare
handleda	kontinuerligt och i dialogform stödja och vägleda samt bedöma en medarbetares professionella utveckling
handledning	se handleda
handlägga	aktivt utföra åtgärder avseende utredning, diagnostik, behandling och uppföljning av en patient, eller motsvarande, och ha övergripande ansvar för att dessa åtgärder utförs
initialt handlägga	som första omhändertagande läkare aktivt utföra åtgärder avseende utredning, diagnostik, behandling och uppföljning av en patient, eller motsvarande, och ha övergripande ansvar för att dessa åtgärder utförs
initialt bedöma	som första omhändertagande läkare skaffa sig en välgrundad uppfattning om en patient eller motsvarande, som grund för vidare handläggning
inomprofessionell reflektion i grupp	reflektion som görs i grupp tillsammans med andra läkare i främst vidareutbildnings- och fortbildningssyfte
klinisk tjänstgöring	hälso- och sjukvårdsarbete som ST-läkaren utför under eget yrkesansvar och med stöd av handledare

kurs	lärarledd utbildning med en fastställd plan som ges under en avgränsad tidsperiod
medsittning	utbildningsaktivitet som innebär att ST-läkaren iakttar när en specialistläkare eller annan hälso- och sjukvårdspersonal har patientbesök eller utvärderingsaktivitet som innebär att en specialistläkare eller annan hälso- och sjukvårdspersonal iakttar och bedömer ST-läkaren när den har patientbesök
seminarium	undervisning i gruppform med aktivt deltagande
träning i simulerad miljö	träning som utförs i en skapad miljö avsedd att efterlikna verkligheten
större yrkesrelaterad sammankomst	konferens, kongress, symposium eller motsvarande
vårdcentral	vårdenhet med mottagningsverksamhet inom primärvård
vårdteamarbete	arbete där ST-läkaren under handledning medverkar i och ibland leder en grupp av samverkande hälso- och sjukvårdspersonal med olika kompetenser som har till uppgift att svara för vård av enskilda eller för en grupp av patienter

Övergripande kompetensdefinition

Definition av kompetensområdet

Specialiteten öron-, näs- och halssjukdomar (ÖNH) omfattar sjukdomar, trauma, missbildningar och funktionsrubbingar hos barn och vuxna i öra, tinningben och lateral skallbas, i näsa, bihålor och främre skallbas, i munhåla, svalg, struphuvud, luftstrupe, matstrupe, huvud, hals, sköldkörtel, spottkörtlar och angränsande strukturer, samt till delar i huden i huvud- och halsområdet.

I specialiteten ingår utredning, diagnostik, behandling och uppföljning av tillstånd som påverkar hörsel, balans, lukt- och smaksinne, sväljning, röst, tal och språk samt rubbingar i kranialnervsfunktioner.

Utöver utredning, diagnostik, behandling och uppföljning ingår förebyggande verksamhet riktad mot individer eller grupper.

Särskilt starkt kunskapssamband och samarbete finns med specialiteterna hörsel- och balansrubbingar och röst- och talrubbingar. ÖNH-specialiteten har även samarbetsgenererande kunskaps- och färdighetssamband med specialiteterna infektionsmedicin, allergologi, lungsjukdomar, barn- och ungdomsmedicin, anestesi och intensivvård, kirurgi, plastikkirurgi, neurologi, neurokirurgi, onkologi och kunskapsområdet käkkirurgi samt stor samverkansyta med allmänmedicin och arbets- och miljömedicin. Av stor vikt är också samarbetet med audionomer, hörselpedagoger och logopedier samt kunskaper om verksamhet inom handikapp- och patientorganisationer med anknytning till ämnesområdet.

ÖNH är basspecialitet till grenspecialiteterna hörsel- och balansrubbingar samt röst- och talrubbingar.

Kompetenskrav

Kompetenskrav för medicinsk kompetens

För specialistkompetens i öron-, näs- och halssjukdomar krävs teoretiska kunskaper om anatomi, fysiologi, patologi, etiologi och symtomatologi. Det krävs också att man behärskar medicinsk ut-

redning och behandling av de vanliga och viktiga sjukdomstillstånden vad gäller hörsel och balans, öra, tinningben, lateral skallbas, näsa, bihålor och främre skallbas, munhåla, svalg, struphuvud, luftstrupe, matstrupe, huvud, hals, sköldkörtel, spottkörtlar och angränsande strukturer. Vidare krävs de kirurgiska färdigheter inom ovan nämnda områden, som är nödvändiga för att man självständigt ska kunna handlägga de vanliga och viktiga tillstånden inom specialiteten. Detta innebär basala kunskaper inom respektive område och praktisk färdighet i förekommande undersöknings- och behandlingsmetoder samt i uppföljning av resultat. Särskild vikt läggs vid kompetens i att självständigt kunna handlägga akuta och livshotande tillstånd (delmål 1–4).

För specialistkompetens i öron-, näs- och halssjukdomar krävs dessutom att man behärskar grundläggande stel och flexibel endoskopisk diagnostik och behandling inom ÖNH-området inklusive matstrupe och andningsvägar. Det krävs också att man behärskar behandling av de vanliga och viktiga infektiösa tillstånden och att man kan handlägga utredning och behandling av allergologiska och inflammatoriska tillstånd.

Därtill krävs att man behärskar diagnostik och att man initialt kan handlägga behandling av kirurgiska och ickekirurgiska sjukdomar i näsa och bihåla. Det krävs också kunskap om främre skallbasens sjukdomar. Vidare krävs att man kan handlägga diagnostik samt kirurgisk och ickekirurgisk behandling av sjukdomar och funktionsstörningar i munhåla, svalg och matstrupe, att man behärskar initial diagnostik samt att man initialt kan handlägga kirurgisk och ickekirurgisk behandling av misstänkta tumörsjukdomar inom ÖNH-specialiteten. Dessutom krävs att man kan handlägga kirurgiskt de vanliga och viktiga godartade sjukdomarna i mjukdelarna inom huvud- och halsregionen.

För specialistkompetens i öron-, näs- och halssjukdomar krävs också att man behärskar akut handläggning och att man initialt kan handlägga kirurgisk behandling av trauma i huvud- och halsregionen. Dessutom krävs att man kan handlägga kirurgiska sjukdomar i öra, tinningben och lateral skallbas samt att man kan handlägga komplikationer och uppföljning av dessa tillstånd.

Kompetenskrav för kommunikativ kompetens, ledarskapskompetens samt kompetens inom medicinsk vetenskap och kvalitetsarbete

Kommunikativ kompetens

Den jämlika och ansvarstagande patienten

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga till dialog och att ha en öppen kontakt med patienten och dennes närstående. Kontakten ska präglas av empati och förtroende samt respekt för patientens rätt till information, inflytande och delaktighet i besluten. Kontakten ska också präglas av samverkan och lyhördhet för patientens behov, önskemål och rätt till självbestämmande samt ge stimulans åt patientens engagemang och ansvar för sin egen vård.

Mångfalds- och genusaspekter

Kommunikationen med patienten och dennes närstående ska präglas av kunskap och respekt för transkulturella aspekter och mångfaldsaspekter såsom ålder, språk, etnicitet, sexuell läggning och religion samt genus.

Interprofessionella relationer

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga till kommunikation, såväl skriftlig som muntlig, med andra läkare och medarbetare, med respekt för deras yrkeskunskaper och kompetens. Det samma gäller för kontakter med företrädare för allmänheten och olika samhällsinstanser.

Pedagogisk förmåga

Den specialistkompetenta läkaren ska ha pedagogisk förmåga för att kunna informera och undervisa, främst patienter och deras närstående men också andra läkare och medarbetare samt studenter.

Professionellt förhållningssätt och etik

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga att kontinuerligt arbeta med sitt professionella och läkaretiska förhållningssätt, med målet att kunna fatta självständiga beslut av medicinsk etisk natur.

Egen kompetensutveckling

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga att kontinuerligt pröva och identifiera, tillsammans med verksamhetens krav, de egna behoven för kompetensutveckling för att kunna motsvara kraven på bästa möjliga vård för patienterna.

Ledarskapskompetens

Medarbetarskap

Den specialistkompetenta läkaren ska ha utvecklat förmåga till självkännedom och kunskap om den egna funktionen och rollen i organisationen.

Handledarskap

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga att handleda andra läkare och medarbetare samt studenter.

Ledarskap

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga till ledarskap som utmärks av samverkan, öppenhet och dialog med medarbetarna. Ledarskapet ska vidare präglas av delaktighet och verksamhetsutveckling, som är förbättringsinriktad. Förmåga att leda arbete i vårdteam är grundläggande.

Systemkunskap

Den specialistkompetenta läkaren ska ha kunskap om hälso- och sjukvårdens organisation, administration, ekonomi och regelverk samt om dess styrning för bästa resursutnyttjande.

Kompetens inom medicinsk vetenskap och kvalitetsarbete

Medicinsk vetenskap

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga till ett medicinskt vetenskapligt syn- och förhållningssätt, kunskap om forskningsmetodik, inklusive epidemiologiska grundbegrepp, samt om metoder för evidensbaserad medicin och granskning av vetenskaplig information.

Förbättrings- och kvalitetsarbete

Den specialistkompetenta läkaren ska ha kunskap om och kompetens i evidensbaserat förbättrings- och kvalitetsarbete. Målet är att kunna initiera, delta i och ansvara för kontinuerligt systematiskt förbättringsarbete med betoning på helhetsperspektiv, patientsäkerhet, patientnytta, mätbarhet och lärandestyrning för att kritiskt kunna granska och utvärdera den egna verksamheten.

Folkhälsa och prevention

Den specialistkompetenta läkaren ska ha kunskaper om hälsans bestämningfaktorer och andra folkhälsoaspekter samt om metoder för hälsofrämjande samt skade- och sjukdomsförebyggande insatser för att i det medicinskt vetenskapliga arbetet och kvalitetsarbetet kunna beakta denna kunskap.

Utbildningsstruktur

Huvuddelen av den nödvändiga kliniska tjänstgöringen inhämtas vid ÖNH-enhet. Under en inledande del bör tonvikt läggas på tjänstgöring inom specialitetens akuta och basala verksamhet. Särskilt starkt kunskapssamband och samarbete finns med grenspecialiteterna hörsel- och balansrubbningar och röst- och talrubbningar, varför ST-läkaren under utbildningen starkt rekommenderas tjänstgöra inom grenspecialiteterna.

Sammanhängande tjänstgöringsperioder inom de olika verksamhetsområdena bör eftersträvas.

Därtill är det angeläget och viktigt att tjänstgöring vid universitetsklinik ingår under en längre tid. Tjänstgöringen vid universitetsklinik bör planeras så att den tillför mervärde utöver tjänstgöringen vid den ordinarie ÖNH-enheten.

ÖNH-specialiteten har en gemensam kunskapsbas med andra kirurgiska specialiteter. Därför är det ytterst angeläget att ST-läkaren får grundläggande kirurgiska och anesthesiologiska kunskaper och färdigheter som omfattar kirurgisk teknik, omhändertagande av akuta fall, förebyggande av vanliga komplikationer samt kunskap om olika former av narkos och smärtlindring.

Sidoutbildning i annan specialitet är därför av stor vikt, främst i anestesi och kirurgi alternativt plastikkirurgi. Därutöver är det lämpligt med sidoutbildning inom ett eller flera av följande områden: pediatrik, infektion, neurologi, neurokirurgi, onkologi, lungmedicin, allergisjukdomar, bild- och funktionsdiagnostik och käkkirurgi. Detta uppnås bäst genom komplettering av huvudtjänstgöringen med tjänstgöring eller auskultation inom nämnda kunskapsområden.

Parallellt med den kliniska tjänstgöringen bedrivs teoretiska studier. ST-läkaren bör också delta i kurser och konferenser.

Särskilda rekommendationer

Läkarorganisationernas specialitetsföreningar och sektioner har utformat särskilda rekommendationer för sina specialiteter. Rekommendationerna rör bland annat hur specialiseringstjänstgöringen kan läggas upp.

Delmål

Medicinsk kompetens

Delmål 1	Metoder för lärande	Uppföljning
Att behärska diagnostik samt kirurgisk och icke-kirurgisk behandling av vanliga och viktiga sjukdomar inom ÖNH-specialiteten, särskilt de akuta tillstånden	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Teoretiska studier	

Delmål 2	Metoder för lärande	Uppföljning
Att behärska basal klinisk undersökning samt basal tolkning av bild-, funktions- och laborativ diagnostik inom ÖNH-specialiteten	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Auskultation under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Teoretiska studier	

Delmål 3	Metoder för lärande	Uppföljning
Att behärska basal klinisk undersökning och tolkning av de vanliga testmetoderna gällande hörsel- och vestibularisfunktion samt kirurgisk och ickekirurgisk behandling av de vanliga och viktiga sjukdomarna i hörsel- och balansorgan	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Teoretiska studier	

Delmål 4	Metoder för lärande	Uppföljning
Att behärska klinisk undersökning samt basal kirurgisk och ickekirurgisk behandling av de vanliga och viktiga sjukdomstillstånden i larynx och andningsvägar samt av störd röst- och talfunktion.	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Teoretiska studier	

Delmål 5	Metoder för lärande	Uppföljning
Att behärska grundläggande stel och flexibel endoskopisk diagnostik och behandling inom ÖNH-området inklusive matstrupe och andningsvägar	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet där sådan verksamhet bedrivs	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Träning i simulerad miljö	

Delmål 6	Metoder för lärande	Uppföljning
Att behärska utredning och behandling av vanliga och viktiga infektiösa tillstånd samt att kunna handlägga utredning och behandling av allergologiska och inflammatoriska tillstånd inom ÖNH-området	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Teoretiska studier	

Delmål 7	Metoder för lärande	Uppföljning
Att behärska diagnostik och att initialt kunna handlägga behandling av kirurgiska och icke-kirurgiska sjukdomar inom näsa och bihåla samt att ha kunskap om främre skullbasens sjukdomar	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Teoretiska studier	

Delmål 8	Metoder för lärande	Uppföljning
Att kunna handlägga diagnostik samt kirurgisk och icke-kirurgisk behandling av sjukdomar och funktionsstörningar i munhåla, svalg och matstrupe	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Träning i simulerad miljö	
	Teoretiska studier	

Delmål 9	Metoder för lärande	Uppföljning
Att behärska initial diagnostik samt att initialt kunna handlägga kirurgisk och ickekirurgisk behandling av misstänkta tumörsjukdomar inom ÖNH-specialiteten	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Vårdteamarbete under handledning	
	Diagnostik- och behandlingskonferens	
	Teoretiska studier	

Delmål 10	Metoder för lärande	Uppföljning
Att kunna handlägga kirurgiskt de vanliga och viktiga godartade sjukdomarna i mjukdelarna inom huvud- och halsregionen	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Teoretiska studier	

Delmål 11	Metoder för lärande	Uppföljning
Att behärska akut handläggning och att initialt kunna handlägga kirurgisk behandling av trauma inom huvud- och halsregionen	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Auskultation under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Teoretiska studier	

Delmål 12	Metoder för lärande	Uppföljning
Att kunna handlägga kirurgiska sjukdomar i öra, tinningben och lateral skallbas samt att kunna handlägga komplikationer och uppföljning avseende dessa sjukdomar	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet som handlägger dessa tillstånd	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Teoretiska studier	

Kommunikativ kompetens

Delmål 13	Metoder för lärande	Uppföljning
Att ha förmåga till dialog och en öppen kontakt med patienten och dennes närstående	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet där sådan verksamhet bedrivs	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare

Delmål 14	Metoder för lärande	Uppföljning
Att ha förmåga till kommunikation, såväl skriftlig som muntlig, med andra läkare och medarbetare	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet där sådan verksamhet bedrivs	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare

Delmål 15	Metoder för lärande	Uppföljning
Att ha förmåga att informera och undervisa patienter, närstående, andra läkare och medarbetare samt studenter	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet där sådan verksamhet bedrivs	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Undervisa under handledning	

Ledarskapskompetens

Delmål 16	Metoder för lärande	Uppföljning
Att ha förmåga att handleda andra läkare och medarbetare samt studenter	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet där sådan verksamhet bedrivs	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	Handleda under handledning	

Delmål 17	Metoder för lärande	Uppföljning
Att ha förmåga att leda i samverkan och dialog med medarbetarna samt i vårdteam	Klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet där sådan verksamhet bedrivs	Intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare

Delmål 18	Metoder för lärande	Uppföljning
Att ha kunskap om hälso- och sjukvårdens organisation, styrning och regelverk	Kurs	Intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare

Kompetens inom medicinsk vetenskap och kvalitetsarbete

Delmål 19	Metoder för lärande	Uppföljning
Att ha förmåga till ett medicinskt vetenskapligt syn- och förhållningssätt	Skriftligt individuellt arbete under handledning enligt vetenskapliga principer	Intyg om godkänt skriftligt individuellt arbete utfärdat av aktuell handledare

Delmål 20	Metoder för lärande	Uppföljning
Att ha kunskap om och kompetens i evidensbaserat förbättrings- och kvalitetsarbete	Kvalitets- och utvecklingsarbete under handledning	Intyg om godkänt kvalitets- och utvecklingsarbete utfärdat av aktuell handledare